

TILKI YAKTI

Bekir Tuncer SALİHOĞLU

Iki katlı konağın avlusu, bir tarafı düzlenmiş kesme taşlarla örülüydü. Avluda birbirine koşlanarak koyunlar sağılır, çift kanatlı kapısından rahatça giren traktör ve diğer tarım aletleri muhafaza edilir. Harımın içinde hayvanlar için iki göz ahır, bir göz de yaz kış yufka ekmek yapmak için ekmeklik vardı. Tandır denen ocakta yaz kış ekmek yapılır, çörek çekilir, bulgur kaynatılır, süt pişirilirdi.

Kapının girişinde, tandırda yakmak için düzenli dizilmiş kemre, çuvalarda tezek, gür yanması için kuru yavşan otu, bir köşede de koyunun, zeytin görünümlü gıg adlı dışkısı hüyülü, yığılı. Duvarında, gözer, kalbur, elek asılı. Anayla kızı ocağın üzerine gerilmiş sac da yufka ekmek yaparlarken dertleşir, birbirlerine içini dökerler.

Ana, tezeği tutuşturmak için uğraşırken gözüne duman kaçır ve yaşaran gözünü sildikten sonra bir daha üfürür. Canı burnunda... Gürül gürül yanmayan ocağa mı yoksa ocak bahane başka bir şeye mi kızgın, kızına seslenir:

- Sabahtan beri mılığın eğik, konuşmuyorsun. Bir şey mi anlatmak istiyorsun. Söyle, bu gün sende bir hâl var.

Hamur teknesinin içinde unla uğralanmış yumruk büyüklüğünde bezeleri birer birer alarak tekneye kapanmış sinitin üzerinde açar. Anasının yüzüne bakmadan vücuduyla bastırarak, oklavayı hamurun üzerinde yuvarlayarak sürter, içerlediği konuyu gelir, dokunaklı dokunaklı sitemle sorar.

- Ana! Doğru söyle. Varlığım sizi sıkıyor mu? Şu kız gitsin de nereye giderse gitsin, karaltısı kaybolsun mu diye düşünüyorsun? Bir kör boğaza bakamayacak kadar aciz misiniz?

- O nasıl söz öyle?

- Tilkicinin gönderdiği dünürçüleri niye içeri aldın ya?
- Kapıda göründüler, geldiklerinin sebebini söylemediler ilkin. İçeri girdiklerinde, çay içerken niyetlerini açıkladılar.
- Kala kala Tilkicinin oğluna mı kaldım? Beni ona mı layık gördün? Tilkicinin oğluna varacak kadar öksüz, sahipsiz miyim?
- Gelen misafirlere “kalkın gidin” denir mi?
- Âlem, onların dünürçülerini içeri almadı ya! Sen niye aldın? “Tilkicinin oğluna verecek kız yok bizde,” diyemedin mi? Bu kadar mı bıktınız gölgemden?
- El âlem kapıda çevirebilir, ben kapıma gelmiş Tanrı misafirini ters geri edemem. Niyetini öğrenir, munasip bir dille olmayacağını bir temsille söylerim. Her bi şeyin yolu yordamı var.
- Ana! Şunu iyice kafana koy, sakın iki bardak çay sundum diye ona meylettigimi sanmasınlar. Tilkicinin lekesini ben alnıma sürmem, doğacak çocuklarıma “Tilkicinin torunları” dedirtmem. Bu köyün kızları onlara gelin gitmez. Hangi köyden bulursa bulsunlar. Bizi ırgalamaz. Yüze çalınmış karayı kim taşırta taşısın. Katran karasından beter anam o leke. Soy soy, boy boy gider de gider.
- Tilkici bir günah işlemişse oğlunun ne günahı var? Bir babanın günahını oğlu çeker mi?
- Çeker! Oğlunu, torununu, karısını, kızını düşünen baba günah işlemez. Akli başındaki baba, yakınlarının ibiğini yere eğdirmez. Yüzünü düşürmez. Kendi bacağından asılan ölmüş leşin kokusu koca köyü berbat eder.
- Ekmek açmayı bıraktı; üzerindeki unu, uğrayı çırptı. Şahadet parmağını anasının üzerine saplar gibi kararlı tutarak:
- Bak ana! Şunu bilmiş ol ki bir daha onlar gelir, kapımızdan içeri adım atarlarsa beni istemeye, sen de içeri almaya niyetlenirsen alır başımı giderim. Benim kızım vardı da kayboldu diye peşime düşme. Unut beni! Kala kala Tilkicinin oğluna mı kaldım? Döğerbıçer ardında Urfalara, Adanalara giden babama da söylersin bu söylediklerimi. Bir daha da bu konuyu açmazsan iyi olur. Babam burada yok diye yetim sanmasınlar.

Köye geldiğim ilk gün Tilkicilerin Kartalkaya'daki harman yerine gitmiştik dayıoğluyla... Unutamayacağım bir yaz tatili geçirecekmişim bu yaz, öyle söyledi. Aklında neler varsa... Mihmandarım o benim. Kılavuzum...

Niye Tilkici dedim. Köylü ona “Dilkici” diyor kendi şivesiyle. Dilkicinin oğlu, Dilkicinin avradı... Adı Mustaza. Murtaza Emmi derlermiş, Tilkici olmadan. Murtaza Ağa'nın İstanbul'da turistlerin Grand Bazar dedikleri Kapalı Çarşı'da bir arkadaşı varmış. Asker arkadaşı... El dokuması halı, kilim, antika buluntu, çalıntı... Milattan önceden kalma tarihî eserler, Bizanslıların eşyaları, Selçuklu'dan kalma sikkeler, Osmanlıdan kalma paralar, altınlar... Eskiye ait ne varsa alıyor, Türkiye'yi seven turistlere satıyormuş. Bir gün Murtaza emmiyi aramış, demiş ki:

- Sizin oralarda tilki çok olur. Bana bulabildiğin kadar tilki derisi getir. Buranın sosyetik karıları montlarının omuzlarına, boyunlarına diktiriyorlar; hava atıp çaka satıyorlar. Parada, sayıda sınır yok. Deri getir, para götür. Getir getirebildiğin kadar. Murtaza paranın kum gibi olduğu İstanbullu arkadaşından bir ışık gördü ya, durur mu? Şehre inmiş, Veterinerden, tilkileri öldürecek ilacın en iyisinin adını öğrenmiş. Ziraat ilaçları satan dükkândan bir küren zehir ilaç almış, gelmiş. Köyde ne kadar tilki yuvası varsa zehri, ekmek ve tavuk etine karıştırarak önlerine koymuş. İlacı yiyen tilki çelermiş. Gözleri belermiş, cansız yığılmış kalmış. Murtaza emmi, ertesi gün eliyle koymuş gibi bütün tilkileri toplamış, karınlarını deşmiş, içine saman basmış. Doğru İstanbul...

Köyde zehirlemedik tilki bırakmamış nerdeyse. Tilkileri zehirlerken zehirli eti yiyen uçan, kaçan başka hayvanlar da zıbarıyormuş. Keklik, yılan, çıyan gibi...

Böyle çuval dolusu birkaç sefer yapmış Kapalı Çarşı'ya. Sonra tilkinin nesli tükenince, “çektğim zahmeti kurtarmıyor” diye bırakmış. O yıldan beri Tilkicinin adını bilen yok. Adıyla seslenmezlermiş çünkü. Tilkici geldi, Tilkici gitti.... Adı, sanı da oradan geliyormuş. Lakap cuk oturmuş, kalmış.

Dayıoğlu Tilkicinin küçük ve ortanca oğluyla beni tanıştırdı. Benim hakkımda onlara, onların hakkında bana gerekli malumatı aktardı. Babaları her ikisini de harman yerini beklesin diye bırakmış, sap getirmeye gitmiş. Bekçi olarak...

Tilkicinin küçük oğlu ve ağabeyi bizi görünce gofalanmaya, kostak kostak yürümeye, çokbilmiş tavırlarla hünerlerini göstermeye başladılar. Tam zamanında gelmişim, eğlencenin ortasına...

Ekinleri dağlık bölgedeymiş, tepenin yamacında, kayaların üzerinde. Arazi meyilli olduğu için biçerdöver ekini biçmemiş, biçerci oraya kadar çıkamam demiş. Zaten çıkması da mümkün değil; araç kesin yan yatar, devrilir.

Harman yeri aşağılarda, düzlükte... Kuzeyinde üzeri açık, taşlarla çevrili U şeklinde gölgelik var. Gölgeğin içinde de bir ocak... Pilav pişirmek için. Saka dediğimiz su fıçıları, testi ve güğümlerin üzeri örtülü duvara dayalıdır. Yağ, peynir, yufka ekmek, un, bulgur, yarma, mercimek gibi yemeklikler hayvan, haşarattan özellikle güneşten korunur, sıkı sıkıya bastırılır kilimlerin eskileriyle.

Tilkicinin büyük oğlu tedirginliğini gideriyor:

- Şehirli! Buraların ıssız görüldüğüne bakma. Güvenlidir. Hırsızlık, döğüş kavga, yol kesme, adam yaralama hiç olmaz. Şehirden daha güvenli. Kuvvetlice bağırırsan komşu harmanlara duyurursun. Onlarla, makine, yemek, su, alet, edevat, ihtiyaçlarında yardımlaşırız. Çakmağımız, kibritimiz tükense bile onlardan ateş almaya gideriz. Harmanımız adamsızlıktan geç kalksa; imece usulü bize yardıma gelirler.

Harman; henüz yeni biçilmiş, öğütülmemiş, taneli saplarla doluydu. Buğday sapından tepcek oluşmuştu. Tilkici Murtaza emmiyle büyük oğlu, traktörle karşı tepenin ardındaki tarlalarından yeni biçilmiş sapları getirmeye gitmişler. Her gelişlerinde ilave kasasını söküyor, römorku boşaltıyor, rüzgâr savurmasın diye çigniyorlar, üzerine ağırlık koyup gidiyorlarmış.

İki oğlu bizim yanımızda, karısı ve kızı evde. Akşam yayladan yorgun argın dönecek, ırgat gibi çalışan erlere yemek öğünü, koyun kuzu emişmesini düzenleyerek, süt sağımı, yağ çekimi gibi hazırlıkları yapıyorlar. Yaz kış, ekim biçimde ailece çalışıyorlarmış, Tilkicinin oğlu öyle anlatıyor.

Saklambaç oynayalım, dediler. Şahadet parmağını ağzına götürerek:

“Ooooo ene mene, engiş tane, lale kökü, dilber otu, tas tus engil mengil kış,” dediler beni körebe yaptılar. Bir hile sezinledim ama neyse... Yirmiyeye kadar birer, yüze kadar beşerden saydım. Gözlerimi açtım. Kimsecikler yok. Sapların tozu yakıcı olmasına rağmen altlarına gizlenerek üzerlerini örtmüşler. Gölgeğe, zahire doldurulmuş çuvalların ardına bir çırpıda saklanmışlar.

- Seni gördüm, gölgelikten çık, seni gördüm sapların altındasın, kıpırdıyorsun, çık! İsimlerini tek tek saydıklarım çıktılar. Sonra saklanma sırası bana geldi. Böyle devam edip gitti.

Yorulunca su içmek için gölgeğe oradan da kuyu başına gittik. Bir helke su çıkardık. Çıkardığımız suyu yol ve izlerinden takip ederek tarla sıçanı, geleni deliklerine döktük. Kimi zaman tek, kimi zaman da iki sıçan birden çıktığı olurdu.

Tilkicini büyük oğlu, yuvasına su doldurduğumuz boğulma tehlikesi ve can havliyle çıkan geleniyi ensesinden yakaladı. Boynundan tutmazsa elini ısırırmış. Yakalamanın da bir ilmi, tekniği varmış; o, öyle diyor.

Boynuna ip bağladı, boş zeytinyağı kutusunu da ipin diğer ucuna. Sıçan, kaçayım kurtulayım derken araba yaptığımız oyunağımızı da sürükleyip götürüyordu gülüşmelerimiz arasında tozlu yolda iz bırakarak.

Kartalkayası'na çıkabileceğimizi, kardeşine de “sen harmanımızı bekle, gölgemiz iki misli olduğunda geliriz,” diye söyledi. Kardeşi, kabul etmedi; ağladı, yerde tepindi, toza bulandı. Sonra o da geldi bizimle. Kayaya tırmandık. Biz tırmandıkça, önümüzden kuşlar uçtu. Değişik, değişik kır çiçekleri vardı. Belgesellerde gördüğümüz timsaha benzeyen kertenkeleler gördük değişik boylarda. En ufak bir tıkırtıdan kaçıyorlardı. En tepeye çıktığımızda Tilkicinin oğlu eliyle koymuş gibi bir yuvadan dört yumurta aldı, bize gösterdi.

- Bunlar kartal yumurtası. Bizim aldığımızı görürse ki şimdiye kadar görmüştür, üzerimizde döner. Yukarımıza, gökyüzüne dikkatlice bakınca gerçekten kartalı gördük, süzülüyordu. Sonra Tilkici, yumurtayı yere vurdu; daha tüylenmemiş minik minik yavrular vardı içinde.

- Yazık değil mi? Niye kırdın? dedim.

- Biz kırmamak yılan yiyecekti, dedi. Yılan kuş yumurtalarını çok severmiş. Yılan kelimesi geçtikçe üşümek geldi. Titredim. Korktum, diyemedim açıkça. Soğuk hayvan, nereden ne zaman çıkacağı belli olmaz, ayağımıza da sarılabilirdi.

- Ben döneceğim, gidelim artık, dedim. Kabul ettiler. Harman yerine döndük. Acıkmıştık iyece gölgelikten süzme yoğurt çıkardılar. Tepsiden daha derin, bakırdan, içi kalaylı tırki içinde eritip içine gevrek, kuru yufka ekmeği doğradılar, birkaç diş sarımsak ezdiler içine. Çalakaşık karnımızı doyurduk. Akşama pilav pişireceklermiş; kuru soğan, ayranla çok iyi gider, diyorlardı.

Yemekten sonra oyun, eğlenceye devam ettik. Önce çukurundan ipe karaböyü çıkardılar. Karaböyü diye siyah yaban örümceğine diyorduk. Haziran, temmuz sıcağından saklanan akrepler taşların rutubetli altına gizlenirdi. Beş altı taş kaldırıncı birinin altından akrep çıktı. Güneşin yangınlığından kaçan, serin taşın altına saklanan akreple karaböyüyü savaştırdılar. Biraz mücadeleden sonra akrep, son hamlesini yaptı: Kıvrım kıvrım kuyruğunun ucunda zor zamanlar için sakladığı zehrini örümceğin vücuduna boşalttı. Sonra mı?

Akrebın etrafına daire hâlinde ateş yaktılar. “Bak gör şimdi ne olacak” dediler, Edisonvari tavırla. Sabırla bekledik. Akrep ateş dairesinden çıkmak için hangi köşeye gitmişse çıkamadı. Ümidini yitirdiği anda kuyruğunu vücudunun üzerinden kaldırarak kendi kendini zehirledi. Tilkinin oğlu:

- Akrep harakiri yaptı, dedi. Harakiri, düşmana teslim olmadan kendi kendini öldürmekmiş. Mesleğinde başarıya ulaşamayan veya savaşta düşman eline düşen Japonlarda harakiri yapmak normalmiş. Akrepten öğrenmişler. Tilkinin oğlu öyle diyor.

Köyümüzün uçsuz bucaksız arazilerinde doğru dürüst tilki kalmamış. Şaşkın şaşkın, azmış, evinin yolunu kaybetmiş tek tük varmış. Tilkinin oğlu uzaktan, yuvasına kaçan bir tilki gösterdi bize.

Sonra çok ilginç bir buluş bulmuş gibi keyiflenerek, tilkiye bir oyun yapacağını müjdesini verdi:

- Beni takip edin, yuvasına duman salıp tilkiyi çıkaracağım, dedi. Tilki çıkarmak, tilki yakalamak fikri hoşumuza gitti. Yakından hiç görmemiştim. Kurnaz hayvan olduğunu, kurda akıl verdiğini, ormanlar kralı aslanın pençesinden kurtuluşunu, kuyruğu boyundan uzun tilkinin tavukları kandırıp cülüklerini yediğini masal kitaplarında hep okuyorduk. Karga ile Tilki masalı gibi...

Nasıl yakalayacağını merakıyla hareketlerini takip ediyorduk.

Yer altına kıvrım kıvrım giden bacağımız kalınlığında bir yuvanın başında bilmiş bilmiş durdu. Heyecanla:

- İşte, bir tilki yuvası.

- Burası tilki yuvası. Bu yuvanın ikinci bir kapısı da olmalı, diyerek etrafı araştırdı, gömü bulmuş gibi sevindi.

- Tamam! Buldum burası yuvanın çıkış kapısı, bilgiç bilgiç konuşmasına devam etti: Hiçbir tilki tek çıkışlı yuvayı yurt edinmez. Yuvasına saklandığını gören düşmanı kapıda beklerken o bacadan, diğer çıkıştan kaçır gider. Tilki yuvaları iki, bazen üç ağızlı olur; düşmanını kandırır ama beni asla...

Harman yerinde buğday çuvallarının, su bidonlarının, motor lastiği ve benzin bidonlarının olduğu gölgeliğe gitti. Benzin bidonundan bir şişeye, iki litre kadar benzin doldurdu, getirdi. Elindeki dolu şişeyi yuvaya döktü. Yuvanın ağzına kurumuş otlardan çember yaparak doldurdu. Alevlendirmeye

den yuvanın içine duman pompaladı. Otlar yuvanın üzerinde yanıyor, dumanı yuvanın içine sızıyordu. İkinci çıkış kapısına gittik.

- Şimdi biz ses çıkarmayalım. Yoksa ayak sesimizden dışarı çıkmaz. Uzaklaşmalıyız. İkinci çıkış kapısının az uzağına yuvarlak daire şeklinde hazırladığı yabancı otları tutuşturdu. Ateş yanmış, alevler yavaş yavaş yükseliyordu. Tilkicinin ortanca oğlu kendinden emin şekilde yuvanın içine iki litre benzini boşalttı.

- Gelin, gelin. Uzaktan bir tilkinin yanışını, yanarken kaçışını seyredelim, diye kahkahaya hazır beklemeye başladı.

Tilki, yuvasına akıtılan benzinle ıslanacak, dumanla sıkıştığı yuvadan kaçarken ateş çemberinden alev alacak ve yanarken kaçacak, o alev topu ile kaçarken bizler de katıla katıla gülüşecektik. Tilkicinin oğlu hazırladığı senaryoyu bize böyle anlatmıştı.

Beklemeye koyulduk. Plan tutmuş, açlık ve susuzluktan kıvranan boz tilkinin vücudu yuvaya dökülen benzinle ıslanmıştı. Yuvanın çıkışında ıslak başı görüldü. Kaçıp kaçmamakta tereddüt etti. Ateş çemberinin üzerinden zıplayarak kaçmak isterken ıslak vücudu tutuştu, parladı. Alev topu hâlini alan, yanan vücudunun şaşkınlığı, acısı ve can havliyle süratle sap yığımına saplandı biz kakır kakır gülüşürken.

Bilmem kaç gündür Tilkiciyle büyük oğlunun traktör römorkuyla çeke çeke yığıldığı dağ gibi saplar tutuştu. Çatır çatır yanmaya başladı. Ateş yürüye yürüye benzin bidonlarına sıçradı. Büyük bir gürültü ve alev topuyla bidonlar, çay demlediğimiz mutfak tüpleri patlamaya başladı. Ekinlerin biçildiği anız da yanmaya yandıkça etraftaki arazilere yürümeye başladı. Yangın yayıldı, ne kadar ekin varsa biçilmiş biçilmemiş hepsi yandı.

Uzak yakın tüm köylüler yangını gördü. Geldiler, kuru dallarla, eski püskü çullarla, vura vura ateşi söndürmeye çalıştılar. Kızgın alev karşısında varlık gösterip bir şey yapamadılar. Ancak çaresizlik içinde ah vah ederek seyrettiler, gittiler. Tilkici ve büyük oğlu, yangının göğe yükselen karanımanını tepenin ardından görmüşler, kendi harmanlarında çıktığına ihtimal vermemişler. Traktör ile yayladan döndüklerinde bir yıl boyunca ekilen, biçilen tahıl, anız, motor parçaları, yedek lastikler, benzin stokları yanmıştı.

Bir köşede süklüm püklüm oturuyorduk. Harmanın yerinde siyah dumanla yel estikçe yüzümüze vuran yanık buğday kokuları, sağa sola savrulan hafif sap yanıkları... Hepimizin morali bozuk... Dokunsanız ağlayacağız. Kızdırsanız küfrü basacağız... Bekleşiyoruz ne yapacağımızı bilmeden.

Obaya yayılan, kötü koku ve dumanın büyüklüğünden endişelenen, içine kurt düşen Tilkici ve yanındaki büyük oğlu carı carı harman yerine geldi. Manzarayı yakından gördü, sinir küpü olmuş şekilde küfürleri savurdu. Ağlamaklı vaziyette, dişlerini gıcırdattı. Yumruklarını sıkarak, hınçla yenden kaptığı kaya parçası bir taşla bekçi bıraktığı ortanca oğlunun üzerine yürüdü. O, taşın ve ateş parçası kızgınlığının, yayından boşalmış sinirin ne yapacağını kestiremediği için kaçtı.

- Kim yaktı bu ateşi, bir yıllık emeğimizi kim tutuşturdu? Ocağımızda hain mi besliyoruz? Bu düşman kim? Saplar tutuşurken neredeydiniz iki tane zobu gibi adam?

- Biz yapmadık baba! Valla, billa biz yakmadık! İnanmazsan şehirliye sor baba.

- Siz yakmadınız da kim yaktı? Sizden başka burada kim var?

Ortanca oğul rahatlamış, suçu üzerinden atmış şekilde:

- Tilki yaktı baba! Valla, billa tilki yaktı. İnanmazsanız bunlara sorun, dedi bizi gösterdi.

Tilkici inanmadı, oğlunun ne demek istediğini kavrayamadı.

- Ne tilkisi? Tilkinin kibriti mi var da tutuştursun?

Küçük oğlu haksızlığa tahammül edemez görünerek ağabeyinin hatasını yüzüne vurur şekilde araya girdi..

- Ağbeyim yalan söylüyor baba! Tilkinin üzerine benzin döktü. Top gibi yanan tilki harmanın içine girdi. Harman tutuştu. Ağabeyim tilkiyi yakmasaydı tilki de harmanımızı yakmayacaktı baba!

Tilkici, ortanca oğlunu dövecekti yakalayabilseydi. Şurasından geldiğim, burasından gittiğim, diye küfürleri bastı sinirleri yatışınca kadar. Zaten hava kararmıştı. Motorun römorkuna doluştuk, köye hareket ettik; ağzımızı bıçak açmadı. Tek laf etmeden Tilkicinin evinin önünde durduk. Yangın haberi köye ulaşmış, köy çalkalanıyordu haberin dehşetinden. Tilkicinin karısı da, kızı da duymuş. Motorun sesiyle dış avlu kapısına kadar çıktılar. Hiç de iyi karşılamadılar. Elleriyle dizini döverek:

- Boyu devrilesice, karaltısı kaybolasica, kadılar süresice, duvar dibinde kalasica, kara köynekler giyesice... "Bir gün evimizi tüneğimizi yakacaksın, bizi perişan edeceksin," demedim mi? Senin ne işin var tilkiyle, zehirle... "Masum hayvanların ahını alma, oradan bize ekmek aş getirme" demedim mi? Helal, alın terimizi harama çevirdin. Soframıza kan doğradın. Bu kadar

mı aç, açıkta kalmıştın? O tilki derilerinin parası bu eve girdiğinden beri huzurumuz kaçtı. Dirlik düzenimiz kalmadı. Köylü sırt çevirdi, yüzümüze bakmaz oldu. İtten rezil, köpekten kötü olduk.

Tilkicinin karısı, yıllarca içinde biriktirdiği zehiri yangın haberiyle boşaltırken dayıoğluyla sessizce oradan sıvıştık. Daha neler oldu, neler konuşular, bilemem. Yan binada oturan dedem ve ebem bağırış, çığırışa kapıya çıkmışlar. Ne olup bittiğini bize sordular. Dayımın oğlu bir çırpıda harman da olanları anlattı. Ninem iki elini birbirine vurarak hayretini ifade ederken geceleri gizli gizli ağlayan dedemin gözünden iki damla yaş yere düştü:

- Yanan harman-haşat, kayıt-kanat, ev-dünek neyse de... Onlar yerine gelir. Sap yığınlarının, ekin ve anızın içende yanan börtü-böcek, yavru kuşlar, enikler, cülüklür... Onlar yerine gelmez. Ya onların “Yandım anam!” diye bağrıışmaları...